

de 1233, més cita, vol. I, 100644, AIOS). «--- Haguem morts ben sis-mília hòmens --- e axí mateix morí molta gent en barques, que havia moltes tretes en terra per la marina, qui eren totes esvent<r>ades, e *varaven* les, e puis --- con eren en mar, tantost faïen sottsobre e negaven», Muntaner (fets de 1305, Casac. VI, 55.28).

No sols en les grans *Cròniques* sinó en tota mena de textos, literaris o no: «E pugé-me'n alegrement / alt en la barca, ses dir àls; / e-z ell, com a vilanàs fals, / com haguí l'esquena girada, / tantost hac la barca *varada* / ab me, qui fui dins, tot solet», BMetge (*Fortuna e Pr.*, NCL., 60.14). «*Varen* la nau e<n> le mar ---» (trad. *empeinstrent*), Reixac (179.2, més cita, a VANOVA). «Enaxí com la nau o-l leny con hom lo *vara*, o-l trau, cové que-ls hòmens qui-l tiren, que s'avenga la forsa de cascu' ensems, car esters no'l purien *varar* ni trer», Llull (*Cont.* II, 139).

«Los moros d'Aborrabé, s'aparé<l>lan gran gent de passar, mas no poden, per pahor de nós: ja-sia, senyor, que 4 galees ha, *varades*, a Málecha, ubertes per popa» a. 1309 (*BABL* III, 466); l'esquadra catalana, en l'atac a Almeria, que no reeixí del tot, a causa de la defecció dels nobles castellans, impedeix, bloquejant la costa granadina, la tramesa de socors als moros almeriencs assetjats, tot i que els granadins tenen galeres davant Màlaga, ja *varades* en mar, i obertes per popa per ficar-hi ràpidament la cavalleria mora. «Null hom no gos --- vendre a hom estrayn lo leyn o barcha, dins 5 ayns del dia que serà *varat*» Tort., 1341 (*BABL* XI, 411). «Requirats --- que les dites dues galeas vos liuren --- e --- fets aquelles adobar e *varar*, per tal que-l dit vescomte --- puxa partir encontinent» 1381 (Rubió, *Diplomatari de l'Orient català*, 550).

També en el sentit de llançar en mar per primera vegada (car el derivat *avarar*, distintiu, no es creà fins més tard): «Les tanques de la Darassana de Bna. són de tàpies, e are, per lo *varar* de les galeas --- se hauran enderrocar» a. 1391, «la galera --- deu-se *varar* demà, Déu volent, e jau fora, sinó que no ha fet bon temps» Val., 1419 (FBofarull, *Ant. Marina Cat.*, 82, 94). «Fo *verada* la nau nova, de dues cobertes, d'En Broniquer, la qual s'és feta davant les voltes dels fusters», Dietari Munic. de Bna. 16-iv-1393. «En lo port de Marcella ha 6 galeres sotils, e dos que, de jorn en jorn, staven per *varar*, e altres dos que'n acaben, qui eren ja negres ---», Perp., 1457 (*RLR* L, 327); V.-ne encara una cita catalana de 1406 en Jal (*Gloss. Nautique*, s. v.).

Registat pels lexicògrafs, des del S. XIV, car es tracta segurament del verb, i sens dubte en el seu sentit català, en els diccs. de rims de Jacme Marc (a. 1371), lín. 519, en el present *vara*, i en el *Torc.* d'Aversó, en les formes conjugades *varà* i *vari* (22.10, 79; 115.3, 4); «ha *varat* o més la nau en mar» en el val. JnEsteve (1472), *Li. Eleg.* Mentre que OPou ja porta la forma diferenciada *avarar*, en el sentit de mestrança: «*avarar* les naus: producere naves ex navalibus» (1575, *TbPu.*, 73). D'aquest derivat (que no és merament dialectal, com suposa *AlcM*, i com a cosa del Princ. i de pertot el porten els diccs. a partir de Pou, Belv., Careta, p. 58, *DOrt.*, *DFa.*) ja en tenim testimonis,

més tardans «*avarar* a la Dreçana, una galera de les quatre del General de Catalunya», Diet. Mun. barceloní del 4-vii-1607.

A les quatre Illes balears, com pertot arreu, tenim testimonis que és en aquest sentit que s'usa el verb. Eivissa «*everà*: botar» (PzCabrt.); dels serrats estant m'ensenyaren «en es Port de Banyalbufar, un *avara-déro*» (1964). Car, en efecte, també a les Illes i el P. Val. el sentit de *varar* i *avarar* és engegat en l'aigua i no pas treure; veg. el vocabulari nàutic valencià de L. R. Flores en la *Misc. Fabra*, 341; en començar la meua navegació per l'Albufera de València, m'invitava en el Palmar: «anirem a *barar* al port, que és la part de séquia que està front al poble» (1962). «Son fill pujava a les barques que *varaven* en la platja, i embarcat en elles, entrava en el port, on quedaven fondejaes ---», Morales SMartin (*Idilis Llevant.*, 58.12f.). I *AlcM* en cita exs. en recents escriptors mallorquins.

En altres escrs. es troba en el sentit figura de 'engengar, posar en marxa' que sembla ser particularment mallorquí: «la verema s'era escaldada molt, y amb uns quants dies calents y humits, amb retxes de sol qui pican --- y qualche ruixada forta, si bé estava pancida, s'ha *varada* ferm, y a la fi és estada poca y dolenta, però, això sí, molt retent en el cup, perque està ben abeurada», JnRosselló (*Manyoc d. Fru. Mall.*, 141).

En les altres llengües romàniques també existeix el mot quasi pertot; fora del francès, on no es coneix un verb *varer* més que en una obra de René d'Anjou (S. xv), rei de Sicília (God. VIII, 147), i per tant es tracta d'un manlleu accidental de l'italià o la llengua d'oc. Però en les llengües germanes el sentit no és sempre el del català, sinó en part l'oposat, encara que en termes generals hi hagi estat més representat el nostre.

En occità antic, *varar* ja apareix en el sentit de 'llançar en mar', des del trobador Gavalda, que escriu a fi del S. XII: «mon vers --- coma nau lo vuell *varar*», en el *Donat Proensal*, princ. S. XIII («navem in pelago mittere»), en el nicenc Raimon Feraut, segle XIII etc.; Du C. el cita en baix llatí en els Estatuts de Marsella. Però també s'hi troba l'acc. en sentit contrari, en un doc. narbonès del S. XII: «tota carga d'avens plas, que *varan* en Rossilhó --- dóna 4 sols.», i un altre cas en un trobador anònim (PSW).

En italià no és corrent, en el modern ni en l'antic, altre sentit que el d'avarar un navili' o el de varar en mar qualsevol embarcació, sigui o no de construcció recent: és la que figura en autors literaris i en obres navals, des dels orígens fins als nostres dies: ja es troba en Buti (S. XIV) i en el *Morgante* (S. XV) etc.; així mateix figura en molts docs. genovesos, des de 1246 i 1248 (Jal, col. 1527, s. v. *varare* i *varatum*). Però en algun autor antic val també «accostare la barca a terra»: així en els dos Pulci (S. XV), i avui encara diuen algun cop la gent de mar *vararsi in spiaggia* «per indicare che una nave si è incagliata in terra per un notevole tratto della sua lunghezza» (observem-hi *incagliata*, castellanisme en it.), per bé que el *Diz. di*